

САМАРАНОК ИСТИФОДАБАРИИ ОБ ҲАНГОМИ ОБЁРИИ ЧУВОРИМАККА

Завурбеков С.С.-доктор PhD ДАТ ба номи Ш.Шоҳтемур

Расулов Р.- ходими илми МД “Тоҷик НИИГиМ” Вазорати энергетика ва захираҳои оби Ҷумҳурии

Тоҷикистон

Калимаҳои калидӣ: *чуворимакка, киштгардон, зироат, кишт.*

Аввалин унсурҳои асосии технологияи кишоварзии чуворимакка интиҳоби пешгузашта мебошад. Аз нуқтаи назари агротехникӣ, ротатсияи зироатҳо барои барқарор кардани ҳосилхезии хок ва беҳтар кардани ҳосияти он муҳим аст; аз нуқтаи назари иқтисодӣ он имкон медиҳад, ки истифодаи банақшагирифтаи замин ва ҳосили баланд ва ғайра ба арзиши камтар аз пору ва маҳсулоти муҳофизати растанӣ таъмин карда шавад. Киштгардони дурусти кишти зироатҳо ба нест кардани алафҳои бегона кӯмак мекунад, ё ҳадди ақал масоҳати пахншавии онҳоро маҳдуд мекунад, аз чамъшавии микроорганизмҳо ва ҳашароти зараррасондар ҳок пешгирӣ мекунад. Дар баробари ин, бо ҷорӣ намудани маҷмӯи пурраи нуриҳо ва назорати самараноки алафҳои бегона, кишти доимии чуворимакка барои ғалладона дар тӯли якҷанд сол бидуни коҳиш додани ҳосил истиқсно карда намешавад. Унсурҳои асосии технологияи кишти чуворимакка инҳоянд: вақт ва усулҳои коркарди аввалия; киштукор; истифодаи вояи оптималии нуриҳои минералӣ; ҷораҳо оид ба мубориза бо алафҳои бегона. Тамоми ҷорабиниҳои ҷорӣ ба ҳифз ва баланд бардоштани ҳосилнокии замин мусоидат мекунанд.

Дар мақолаи мазкур якҷанд намуди кишти чуворимакка пешниҳод карда шудааст, аз он ҷумла кишти чуворимакка бо усули аррамайда, яъне дар болои ҷўяк пошидани аррамайда. Аррамайда барои пешгирии бухоршавии об аз хоке, ки дар он чуворимакка кишт карда мешавад, истифода мебаранд. Тарзи дуҷуми кишти чуворимакка бо усули пӯшонидани ҷўяк бо салафан (плёнка). Салафан ҳам барои пешгирӣ аз бухоршавии об аз хоке, ки дар он чуворимакка кишт карда шудааст ва инчунин барои нигоҳ доштани ҳарорати муътадил дар қабати хоки ҷўяке, ки дар он зироат кишт карда шудааст, истифода мебаранд. Намуди дигар бошад бо усули гидрогел, яъне гидрогел ҳам ҳосияти дар худ нигоҳ доштани намиро дорад, барои ҳамин дар минтақае, ки зироат кишт карда мешавад, дар он минтақа гидрогелро бо ҳок омехта намуда, баъд зироати киштшавандаро мекоранд. Тарзи дигари кишти зироат, яъне кишти чуворимакка ин бо усули одӣ бе истифода аз аррамайда, салафан ва гидрогел, яъне ҳар як деҳқон новобаста аз таҷрибаи корӣ ва шароити иқтисодӣ метавонанд аз ин усул истифода барад, дар давраҳои ҳозира мо баяд аз усули нави обёрӣ, яъне самаранок ва сарфакорона истифодабарии оби обёрӣ аз усули обёрӣ гидрогелӣ истифода барем. Дар шароити ҳозира ин усул бартарии зиёде дорад. Дар натиҷаи таҷрибаҳои гузаронидашуда мо ҳар чор усули обёриро мушоҳида намудем. Аз таҳқиқотҳои гузаронидашуда маълум гардид, ки усули гидрогел нисбат ба дигар усулҳои бартарии зиёде дорад. Натиҷаи таҷриба дар ҷадвали зерин нишон дода шудааст:

Сабзиш ва ҳосилнокии чуворимакка дар вариантҳои китъаи таҷрибавии обёрӣ ба воситаи гидрогел, зери салафан (плёнка), аррамайда ва контрол (одӣ- ҷўякӣ)

Рӯзиҳои мушоҳидакунӣ	Варианти гидрогел		Варианти аррамайда		Варианти пленка		Варианти контрол	
	Балансии растани, см	Шумораи барг, дона	Балансии растани, см	Шумораи барг, дона	Балансии растани, см	Шумораи барг, дона	Балансии растани, см	Шумораи барг, дона
Рӯзи кишт (ҳамаи вариантҳо дар як)	+	+	+	+	+	+	+	+
Рӯзи нешзани (баъди 6 рӯз)-	1	2	1	2	1	2	1	2
Рӯзи ченкунии растани –(баъди 35)	126	14	131	13	134	13	149	14
Рӯзи ченкунии растани (баъди 46)	216	17	220	16	228	16	231	16
Шумораи сутаҳо	2 - 3 сута.		2 сута		2 сута		2 сута	
Рӯзи ченкунии растани (баъди 56 рӯз)	290	18 барг.	258	17 барг 2 сута	299	18 барг 1 сута	291	17 барг 2 сута
Рӯзи ченкунии растани –(баъди 69 рӯз).	312	18 барг	276	17 барг 2 сута	314	18 барг 2 сута	308	18 барг 2 сута
Рӯзи ченкунии растани –(баъди 79 рӯз)	318	18 барг	302	17 барг	318	18 барг	308	18 барг
Рӯзи ченкунии растани –баъди 89 рӯз)	319	18 барг	304	18 барг	319	18 барг	310	18 барг
Шумораи сутаҳо	2 - 3 сута		2 сута		2 сута		2 сута	

Адабиёт

1. Домуллоджонов Х.Д. Рекомендации режимы орошения сельскохозяйственных культур в Таджикиской ССР-

Душанбе :Ирфон.- Том I, 1988.

2. Нурматов Н.К. Мелиоратсияи обёрӣ- Душанбе, 2002.
3. Рекомендация режима орошения сельскохозяйственных культур в Таджикской ССР- Душанбе :Дониш, 1988.

АННОТАЦИЯ

САМАРАНОК ИСТИФОДАБАРИИ ОБ ҲАНГОМИ ОБЁРИИ ЧУВОРИМАККА

Аз мушохидаҳои гузаронидашуда маълум гардид, ки аз ҳамаи вариантҳои обёришаванда намуди обёрӣ ба воситаи гидрогел бартарии бениҳоят зиёд дорад. Яъне дар давоми инкишофи чуворимакка мушохида гардид, ки аз ҷиҳати инкишоф нисбатан серҳаракат буд.

Мақсади асосии истифода аз варианти гидрогел ин мукамалкунии ҷузъиётҳои технологияи обери чӯяки хангоми кишти зироатҳо дар тираҳоҳои сиёҳтоби водии Ҳисор, таъминкунии истифодабарии оқилонаи захираҳои об, нигоҳдории ҳосилнокии хок, сарфакунии оби обёришаванда ва баланд бардоштани ҳосилнокии чуваримакка мебошад.

Калимаҳои калидӣ: чуворимакка, киштгардон, зироат, кишт, обёрӣ.

АННОТАЦИИ

ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОДЫ ДЛЯ ОРОШЕНИЯ КУКУРУЗЫ

Из наблюдений выяснилось, что из всех вариантов орошения, существенное преимущество имеет тип полива гидрогелем. Другими словами, во время развития кукурузы было замечено, что она была относительно активной в плане развития.

Основная цель использования гидрогелевого варианта - усовершенствование деталей технологии полива при посеве сельскохозяйственных культур на темных почвах Гиссарской долины, обеспечение рационального использования водных ресурсов, сохранение плодородия почв, экономия поливной воды и повышение урожайности кукурузы.

Ключевые слова: кукуруза, севооборот, посеы, возделывание, орошение.

ANNOTATIONS

EFFICIENT USE OF WATER FOR IRRIGATION OF CORN

From observations it turned out that of all irrigation options, the type of hydrogel irrigation has a significant advantage. In other words, during the development of maize, it was observed that it was relatively active in terms of development.

The main purpose of using the hydrogel option is to improve the details of the irrigation technology when sowing crops on the dark soils of the Gissar Valley, to ensure the rational use of water resources, preserve soil fertility, save irrigation water and increase the yield of corn.

Key words: corn, crop rotation, crops, cultivation, irrigation.